

FOCUS NR. 72

Hoe ver wonen Brusselse kinderen van hun school?

MORGANE VAN LAETHEM EN THOMAS ERMANS

Naar school gaan hoort bij het dagelijks leven van kinderen en hun ouders. Maar welke afstand leggen de Brusselse kinderen dagelijks af om naar school te gaan? Hoe varieert de afstand tussen hun thuis en hun school, niet alleen volgens de studierichting die de kinderen volgen, maar ook in functie van hun woonplaats? Al deze vragen komen in deze Focus aan bod.

Inleiding

Naar school gaan hoort bij het dagelijks leven van kinderen en hun ouders. Wanneer kinderen op een school zijn ingeschreven, moeten ze daar ook aanwezig zijn: woon-schoolverplaatsingen zijn dus niet optioneel. Deze verplaatsingen zijn om een aantal redenen belangrijk. Ze nemen een aanzienlijk deel van het spitsverkeer voor hun rekening, vooral van het autoverkeer (Brandeleer en Ermans, 2019), en dragen dus bij tot een aantal vormen van overlast op het vlak van verkeersfiles, vervuiling en energieverbruik. Voor gezinnen zijn de verplaatsingen van en naar school ook een tijdrovend proces. Ze maken daarbij deel uit van de dagelijkse routines van de kinderen en de ouders die hen begeleiden.

Deze Focus kijkt naar één specifiek aspect van deze verplaatsingen: de afstand tussen de woonplaats van de kinderen en de plaats waar ze naar school gaan. Die afstand vormt een fundamentele beperking voor de schoolmobiliteit. In deze focus wordt de afstand tussen de woning en de school gemeten in vogelvlucht. Op gezinsniveau geldt voor gelijkwaardige vervoerswijzen: hoe groter de afstand en hoe langer de reis duurt, hoe zwaarder de verplaatsingen worden en hoe groter de druk op de tijdsbesteding van de gezinnen. Op maatschappelijk niveau geldt: hoe langer de

afstanden, het is voor de overheid om mobiliteit te organiseren, zowel openbaar- als privévervoer.

In een context van (vrije) schoolkeuze zijn er heel wat variabelen die de keuze van de school en de woon-schoolafstand beïnvloeden:

- › het schoolaanbod (niet alleen het aantal scholen, de spreiding, de beschikbaarheid, enz., maar ook hun reputatie (Draelants, 2014)),
- › de vraag naar scholen (aantal en ruimtelijke spreiding van de leerlingen, individuele economische, sociale en culturele kenmerken);
- › de ruimtelijke en functionele context (bijv. bereikbaarheid met het openbaar vervoer of de kwaliteit van mobiliteitsdiensten en -faciliteiten).

De uit deze context voortvloeiende woon-schoolafstanden zijn daarom niet noodzakelijk de kortste. Volgens Friant (2015) gaat bijvoorbeeld slechts 20 % van de kinderen naar de secundaire school die het dichtst bij hun woonplaats ligt.

De schoolkeuze is verder eveneens onderworpen aan mechanismen om bepaalde leerlingen voorrang te geven, de zogenaamde “inschrijvingsdecreten” (Vlaamse Overheid, 2011; Ministère de la Communauté Française, 2010). Ook die hebben een invloed op de woon-schoolafstand. (→ Kader 3).

1. Methodologisch kader - Onderwijsgegevens en berekening van de woon-schoolafstand

De herkomst-bestemmingsdatabank van de leerlingen

De gegevens die gebruikt worden voor de herkomst-bestemmingsdatabank van de leerlingen, zijn afkomstig van de leerlingentellingen van de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap, d.w.z. van het aantal leerlingen in het kleuter-, lager- en secundair onderwijs (met uitzondering van de 4de graad) dat georganiseerd en/of gesubsidieerd wordt door de Gemeenschappen¹. Voor het schooljaar 2021-2022 bevat de databank alle kinderen die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen, ongeacht waar ze naar school gaan, op voorwaarde dat de locatie van hun school, statistische sector van de woonplaats en positie in het onderwijs (niveau, type, vorm) zijn ingevoerd.

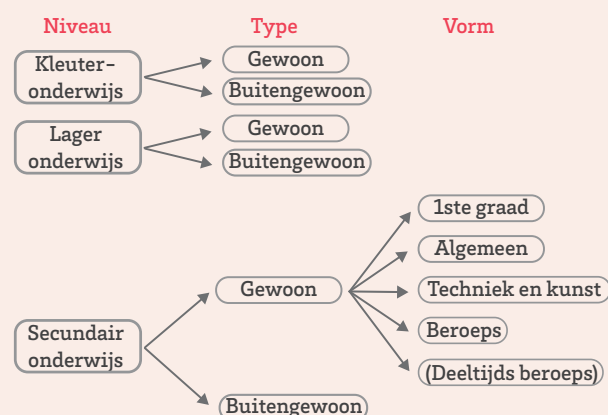
Het onderwijsaanbod is sterk gesegmenteerd

In het huidige onderwijsstelsel, en in het bijzonder in Brussel, is het aanbod sterk gesegmenteerd: het onderwijs wordt onderverdeeld in niveaus, types, vormen, opties, types van buitengewoon onderwijs, enz., waar dan de Gemeenschappen, de netten en de inrichtende machten nog bijkomen. In het kader van deze Focus zal de analyse zich toespitsen op de differentiatie van de afstanden in functie van het niveau, het type en de vorm van onderwijs (1) voor de woon-schoolafstanden van de Brusselse kinderen (ongeacht de Gemeenschap), alvorens voor een gelijk segment de impact van de taalkeuze te analyseren. Vanwege de zeer specifieke aard van de regeling, d.w.z. twee dagen op school en drie dagen in een bedrijf, werd het deeltijds beroepssecundair onderwijs uitgesloten van onze analyses.

Meting van de afstand in vogelvlucht: wisselende nauwkeurigheid bij het lokaliseren van de woonplaatsen en de scholen

Om de afstand in vogelvlucht tussen de woonplaats en de school te meten, moeten we de geografische coördinaten van deze locaties kennen. Deze informatie is echter niet altijd beschikbaar en daarom moet deze, waar nodig, worden benaderd.

1 SEGMENTERING VAN HET KLEUTER-, LAGER- EN SECUNDAIR ONDERWIJS

- Voor elke kind is de woonplaats bekend op het niveau van de statistische sector. Om de afstand in vogelvlucht te meten, wordt het punt gebruikt dat overeenkomt met het demografisch zwaartepunt van die statistische sector. Het demografisch zwaartepunt komt overeen met het gemiddelde van de kaartcoördinaten van elk bewoond adres in de sector, gewogen voor het aantal inwoners.
- De scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in de directe omgeving ervan (ongeveer 5 km van de gewestgrenzen) worden rechtstreeks gelokaliseerd aan de hand van hun geografische coördinaten. In de rest van de GEN-zone (zie Lebrun *et al.*, 2012 : 7) gaat het om het demografisch zwaartepunt van het deel van de gemeente (6-cijferige NIS-code) dat de locatie van de school benadert, en daarbuiten, in de rest van België, om het demografisch zwaartepunt van de gemeente (5-cijferige NIS-code).

Op basis van de gegevens van de Franse en Vlaamse Gemeenschap onderzoekt deze Focus de woon-schoolafstanden van alle Brusselse kinderen, ongeacht waar ze naar school gaan (in het Brussels Gewest of elders in België). Het doel is om de variabiliteit van de woon-schoolafstand te beschrijven, zowel in functie van de onderwijssegmenten (niveau, type, vorm, gemeenschap) (→ Kader 1) als van de woonplaats van de kinderen (woonwijken in het Brussels Gewest).

De woon-schoolafstanden zijn langer in het secundair onderwijs dan in het basisonderwijs

In 2021-2022 gingen 224 024 Brusselse kinderen naar scholen georganiseerd en/of gesubsidieerd door de Gemeenschappen, in het kleuter-, lager- of secundair onderwijs². De mediane woon-schoolafstand voor alle niveaus samen bedroeg 1,2 km (2). Anders gezegd: de ene helft van de kinderen ging naar een school op minder dan 1,2 km afstand in vogelvlucht van hun woonplaats

en de andere helft ging naar een school op meer dan 1,2 km afstand.

De afstand tussen de woonplaats en de plaats waar een kind naar school gaat, neemt toe met het opleidingsniveau. De mediane afstand in vogelvlucht (→ Glossarium) stijgt van 0,7 km naar 0,9 km en 2 km in respectievelijk het kleuter-, lager en secundair onderwijs. Het verschil is vooral significant bij de overgang tussen het lager onderwijs en secundair onderwijs: de mediane afstand in vogelvlucht wordt dan namelijk meer dan het dubbele. Dit laat zich verklaren door:

- grotere en gemiddeld minder middelbare scholen (Van Laethem en Franklin, 2018)
- meer autonomie voor de kinderen in het kader van hun verplaatsingspraktijken, en
- de sterke segmentering van het secundair onderwijs (Andrimont *et al.*, 2019) (zie hieronder).

Het beeld dat vaak geassocieerd wordt met het kleuter- en lager onderwijs is dat van de ouder die zijn kind te voet naar school begeleid, met andere woorden, buurtonderwijs. Voor meer dan de helft van alle kinderen is er een afstand van minder dan 1 km in

2 AANTAL BETROKKEN BRUSSELSE KINDEREN, MEDIANE AFSTAND, 1STE KWARTIEL (Q1) EN 3DE KWARTIEL (Q3), EN AANDEEL VAN DE KINDEREN IN ELKE AFSTANDSKLASSE IN VOGELVLUCHT, PER ONDERWIJSNIVEAU

Niveau	Aantal kinderen	Afstand in vogelvlucht (km)			Afstandsklasse in vogelvlucht (%)					
		Q1	Mediaan	Q3	0-1 km	1-2 km	2-4 km	4-6 km	6-8 km	8 km <
Kleuterond.	50 058	0,4	0,7	1,6	62 %	19 %	12 %	4 %	2 %	2 %
Lager ond.	87 500	0,4	0,9	2,0	54 %	21 %	16 %	5 %	2 %	2 %
Secundair onderwijs	86 466	1,0	2,0	3,9	25 %	24 %	27 %	12 %	6 %	6 %
Totaal	224 024	0,5	1,2	2,6	45 %	22 %	19 %	7 %	3 %	3 %

Bron : Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA.

vogelvlucht tussen hun woonplaats en hun school, een afstand die voor velen beschouwd wordt als iets wat te voet afgelegd kan worden (→ Kader 2). Aan de andere kant wordt voor respectievelijk 38 % en 46 % van de kinderen in de kleuter- en lagere school deze loopafstand overschreden. Voor respectievelijk 8 % et 9 % bedraagt de woon-schoolafstand zelfs meer dan 4 km in vogelvlucht. Dat zijn afstanden waarbij gemotoriseerde verplaatsingspraktijken (openbaar vervoer, personenwagen, schoolbussen) domineren (→ Kader 2).

De overgang naar het secundair onderwijs gaat gepaard met meer autonomie in de verplaatsingen van de kinderen. Dit maakt het voor hen gemakkelijker om zich alleen met het openbaar vervoer te verplaatsen (Andrimont et al., 2019). Toch zijn voor 76 % van de Brusselse middelbare scholieren actieve

vervoersmiddelen zoals lopen of fietsen een optie, aangezien de woon-schoolafstand minder dan 4 km bedraagt.

De woon-schoolafstand is gemiddeld drie keer groter in het buitengewoon onderwijs

Het buitengewoon onderwijs is een type van onderwijs dat is aangepast aan kinderen met specifieke behoeften, leerproblemen of een of meerdere handicaps. Het buitengewoon onderwijs telt om te beginnen veel minder kinderen dan het gewoon onderwijs. Zo waren in 2021-2022 7 409 kinderen in Brussel ingeschreven in

2. Afstanden in vogelvlucht die mogelijk zijn te voet en met de fiets

In deze Focus wordt naar de woon-schoolafstand in vogelvlucht gekeken. Wat zijn de beperkingen van deze aanpak?

Ten eerste komen de afstanden in vogelvlucht niet overeen met de afstanden die kinderen (en hun ouders) daadwerkelijk afleggen. De werkelijke afstanden zijn immers noodzakelijkerwijs langer, maar ook afhankelijk van de vervoerswijze. Bij een gelijkwaardige verwijdering zijn de afstanden die over het autonetwerk afgelegd worden immers groter dan de afstanden die via het fiets- en voetgangersnetwerk afgelegd worden. De lokale indeling van het wegennet speelt eveneens een rol. Zo liggen de werkelijke afstanden in dichtbevolkte gebieden meestal dicht bij de afstanden in vogelvlucht.

Ten tweede zeggen de afstanden alleen niet veel over het comfort en het gemak van het zich verplaatsen tussen de eigen woonplaats en de school voor een bepaald vervoermiddel.

Wat te voet en met de fiets gaan betreft, speelt afstand echter een fundamentele rol omdat deze de actieradius van deze verplaatsingspraktijken sterk beperkt. In het kader van deze focus zullen daarom de wandel- en fietsafstanden gebruikt worden, die niet verward mogen worden met wandel- of fietsroutes.

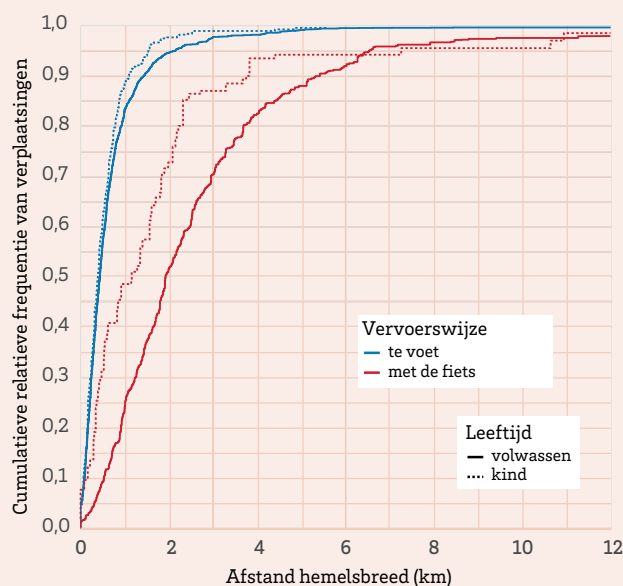
In deze Focus:

- leggen we de drempel tussen te voet en niet te voet aflegbare afstanden vast op 1 km in vogelvlucht en
- de drempel tussen met de fiets en niet met de fiets aflegbare afstanden op 2 km in vogelvlucht.

Wat het te voet gaan betreft, is dit een relatief hoge drempel, aangezien 89 % van de verplaatsingen van kinderen te voet

verband houden met afstanden van minder dan 1 km (3). Wat het fietsen betreft, is de drempel van 2 km relatief laag, aangezien meer dan een derde van de kinderen afstanden met de fiets aflegt die groter zijn dan deze drempelwaarde (3). Deze drempelwaarde van 2 km komt echter overeen met een buigpunt in de verdeling van de afstanden voor verplaatsingen die kinderen te voet afleggen en eenmaal voorbij dit punt neemt de waarschijnlijkheid dat ze de fiets zullen nemen, eveneens aanzienlijk af. Afstanden van minder dan 2 km in vogelvlucht worden beschouwd als aantrekkelijk om te fietsen, terwijl afstanden van meer dan 4 km worden beschouwd als praktisch niet met de fiets aflegbaar.

3 CUMULATIEVE RELatieve FREQUENTIE VAN VERPLAATSINGEN PER AFSTAND, VOLGENS VERVOERSWIJZE EN LEEFTIJD VAN DE PERSOON

Bron: Brussel Mobiliteit, OVG 2021-22, BISA-berekeningen

4 AANTAL BETROKKEN BRUSSELSE KINDEREN, MEDIANE AFSTAND, 1STE KWARTIEL (Q1) EN 3DE KWARTIEL (Q3), EN AANDEEL VAN DE KINDEREN IN ELKE AFSTANDSKLASSE IN VOGELVLUCHT, PER ONDERWIJSNIVEAU EN -TYPE

Niveau	Type	Aantal kinderen	Afstand in vogelvlucht (km)			Afstandsklasse in vogelvlucht (%)					
			Q1	Mediaan	Q3	0-1 km	1-2 km	2-4 km	4-6 km	6-8 km	8 km <
Kleuter-onderwijs	Gewoon	49 669	0,3	0,7	1,5	63 %	19 %	12 %	3 %	1 %	2 %
	Buitengewoon	389	2,5	4,4	7,0	6 %	11 %	28 %	23 %	14 %	18 %
Lager onderwijs	Gewoon	83 532	0,4	0,8	1,8	56 %	21 %	15 %	4 %	2 %	2 %
	Buitengewoon	3 968	1,4	2,7	4,9	17 %	20 %	30 %	15 %	7 %	11 %
Secundair onderwijs	Gewoon	83 414	1,0	2,0	3,8	26 %	25 %	26 %	12 %	5 %	5 %
	Buitengewoon	3 052	2,5	4,4	7,6	6 %	12 %	27 %	19 %	13 %	23 %
Totaal	Gewoon	216 615	0,5	1,1	2,5	46 %	22 %	19 %	7 %	3 %	3 %
	Buitengewoon	7 409	1,8	3,5	6,2	12 %	16 %	29 %	17 %	10 %	16 %

Bron : Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA..

het buitengewoon onderwijs (voor alle niveaus samen), tegenover 216 615 in het gewoon onderwijs. Dit vertaalt zich in een ruimer territoriaal netwerk en dus grotere afstanden. Daar komt nog bij dat het buitengewoon onderwijs gesegmenteerd is in talrijke types, die elk slechts op een deel van de locaties georganiseerd worden (Andrimont *et al.*, 2019). Het is dan ook niet verwonderlijk dat de woon-schoolafstanden systematisch groter zijn in het buitengewoon onderwijs dan in het gewoon onderwijs, ongeacht het respectieve onderwijsniveau (4).

In feite woont de helft van de kinderen in Brussel die naar het buitengewoon onderwijs gaan op minder dan 3,5 km in vogelvlucht van hun school. Deze mediane afstand is drie keer zo groot als voor het gewoon onderwijs (1,1 km). Voor de kleuterscholen bedraagt de mediane afstand 4,4 km, wat zes keer meer is dan in het gewoon onderwijs. Voor de lagere scholen bedraagt de mediane afstand 2,7 km, wat drie keer meer is dan in het gewoon onderwijs. Hetzelfde geldt voor de secundaire scholen in het buitengewoon onderwijs, waar de mediane afstand 4,4 km bedraagt, wat twee keer zoveel is als in het gewoon onderwijs.

Terwijl in het gewoon onderwijs de afstanden bleken toe te nemen naarmate het onderwijsniveau steeg, is dit niet het geval in het buitengewoon onderwijs. De woon-schoolafstand is er namelijk het kleinst in het lager onderwijs (mediane afstand van 2,7 km) en het grootst in het kleuter- en secundair onderwijs (mediane afstand van 4,4 km). Het buitengewoon kleuteronderwijs heeft echter een heel specifiek profiel. De mediane afstand is er gelijk aan die voor het buitengewoon secundair onderwijs en bijna dubbel zo groot als de mediane afstand voor het buitengewoon lager onderwijs. De 389 kinderen die ingeschreven zijn in het buitengewoon kleuteronderwijs vertegenwoordigen evenwel een relatief klein deel van de schoolpopulatie (het kleuteronderwijs is goed voor 5 % van de kinderen in het buitengewoon onderwijs, tegenover 23 % in het gewoon onderwijs). Het lage aantal kinderen in het buitengewoon kleuteronderwijs gaat dan ook gepaard met een beperkt aantal kleuterscholen in het buitengewoon onderwijs. Ouders van kinderen met specifieke behoeften eisen immers dat hun kind naar een kleuterschool in de buurt gaat, vooral omdat het vervoer naar school zwaar is voor het ritme van het kind. Sommige kleuterscholen aanvaarden ook kinderen met specifieke behoeften in het gewone kleuteronderwijs (UFAPEC, 2011), wat gedeeltelijk de lage aantallen in het gespecialiseerde kleuteronderwijs kan verklaren. Aangezien onderwijs voor de leeftijd van 5 jaar niet verplicht is, gaat een aanzienlijk deel van de kinderen met een handicap bovendien waarschijnlijk gewoon niet naar school.

In het buitengewoon onderwijs genieten Brusselse kinderen de steun van de schoolvervoersdiensten van de COCOF en de Vlaamse gemeenschap in het kader van hun woon-schoolverplaatsingen. Om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van elke student op het gebied van mobiliteit, autonomie en gezinssituatie, zijn er verschillende opties beschikbaar, zoals de volledige betaling van abonnementen voor het openbaar vervoer, speciale bus- en minibusroutes of individueel vervoer. Hoewel de woon-schoolafstanden al groter zijn dan in het gewone onderwijs, worden de reistijden voor veel schoolgaande kinderen in het buitengewoon onderwijs (40 % van de kinderen in 2014 (Andrimont *et al.*, 2019)) nog langer omdat ze zijn opgenomen in de schoolbusroutes.

Het gevolgde type buitengewoon onderwijs heeft daarnaast eveneens een impact op de woon-schoolafstanden

Zo illustreert tabel 5 duidelijk de verschillen in thuis-schoolafstanden naargelang de onderwijsvorm die gevolgd wordt in het gewoon secundair onderwijs. Twee groepen springen eruit:

- › de eerste graad en het algemeen onderwijs (2de en 3de graad), waar scholen over het algemeen dicht bij de woonplaats gelegen zijn (mediane afstanden van respectievelijk 1,6 km en 1,7 km)
- › het technisch en beroepsonderwijs (2de en 3de graad), waar de woon-schoolafstand groter is (mediane afstanden van 3 km).

Minder kinderen volgen technisch en beroepsonderwijs. Daardoor zijn er minder schoollocaties dan voor de 1ste graad en voor het algemeen onderwijs. Als gevolg hiervan is de woon-schoolafstand groter voor een groot deel van de kinderen in het technisch en beroepsonderwijs. Bovendien leidt "het samenspel van opties [daar] tot een grotere diversiteit aan locaties dan in het algemeen onderwijs" (Andrimont *et al.*, 2019). Niet alle opties zijn immers beschikbaar voor elke school van het technisch en beroepsonderwijs. Als gevolg hiervan moeten kinderen soms grotere afstanden afleggen om naar school te gaan, een situatie die we niet aantreffen in het algemeen onderwijs.

5 AANTAL BETROKKEN BRUSSELSE KINDEREN, MEDIANE AFSTAND, 1STE KWARTIEL (Q1) EN 3DE KWARTIEL (Q3), EN AANDEEL VAN DE KINDEREN IN ELKE AFSTANDSKLASSE IN VOGELVLUCHT, AL NAARGELANG DE VORM VAN GEWOON SECUNDAIR ONDERWIJS

			Aantal kinderen	Afstand in vogelvlucht (km)			Afstandsklasse in vogelvlucht (%)					
Niveau	Type	Vorm		Q1	Mediaan	Q3	0-1 km	1-2 km	2-4 km	4-6 km	6-8 km	8 km <
Secundair onderwijs	Gewoon	1G	29 683	0,8	1,6	3,0	33 %	27 %	24 %	9 %	4 %	3 %
		A	29 848	0,9	1,7	3,3	29 %	27 %	26 %	10 %	4 %	4 %
		TK	14 709	1,5	3,0	5,1	15 %	18 %	29 %	19 %	9 %	9 %
		B	9 174	1,5	3,0	5,1	15 %	18 %	31 %	17 %	9 %	10 %
Secundair	Gewoon	Totaal	83 414	1,0	2,0	3,8	26 %	25 %	26 %	12 %	5 %	5 %

Bron : Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA..

Nota: 1G = 1ste graad; A = Algemeen; TK = Techniek en kunst; B = Beroeps.

De woon-schoolafstanden zijn ook groter in het Nederlandstalig onderwijs dan in het Franstalig onderwijs

De woon-schoolafstanden zijn groter in het Nederlandstalig onderwijs dan in het Franstalig onderwijs (6). De enige uitzondering op deze regel is dat de mediane afstand in het Nederlandstalig buitengewoon kleuteronderwijs kleiner is dan in zijn Franstalig equivalent.

De toename van de afstanden voor het Nederlandstalig onderwijs

kan voornamelijk verklaard worden door het lagere aantal kinderen, waardoor er minder Nederlandstalige scholen zijn dan Franstalige scholen in Brussel. In 2021-2022 ging 21 % van de Brusselse kinderen naar een school die georganiseerd en/of gesubsidieerd werd door de Vlaamse Gemeenschap, wat neerkomt op 46 314 Brusselse kinderen.

Andere factor: de uitstromers. Dit zijn kinderen die in het Brussels Gewest wonen maar buiten het Gewest naar school gaan. 13 % van de Brusselse kinderen die naar een Nederlandstalige school gaan, gaat buiten het Gewest naar school, tegenover slechts 1 % die naar een Franstalige school gaat. Het hogere aantal uitstromers in het Nederlandstalig onderwijs doet de mediane afstand in het Nederlandstalig onderwijs stijgen (7).

6 AANTAL BETROKKEN BRUSSELSE KINDEREN EN MEDIANE AFSTAND IN VOGELVLUCHT PER ONDERWIJSSEGMENT EN GEMEENSCHAP

			Aantal kinderen		Afstand in vogelvlucht (km)	
Niveau	Type	Vorm	Franse Gemeenschap	Vlaamse Gemeenschap	Franse Gemeenschap	Vlaamse Gemeenschap
Kleuter-onderwijs	Gewoon	/	36 474	13 195	0,6	0,9
	Buitengewoon	/	322	67	4,6	3,4
Lager onderwijs	Gewoon	/	65 459	18 073	0,8	1,1
	Buitengewoon	/	3 401	567	2,5	4,1
Secundair onderwijs	Gewoon	1G	24 488	5 195	1,4	2,8
		A	25 732	4 116	1,6	2,8
		TK	12 367	2 342	2,9	4,1
		B	6 825	2 349	2,7	4,1
	Buitengewoon	/	2 642	410	4,4	4,8

Bron : Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA..

Nota: 1G = 1ste graad; A = Algemeen; TK = Techniek en kunst; B = Beroeps.

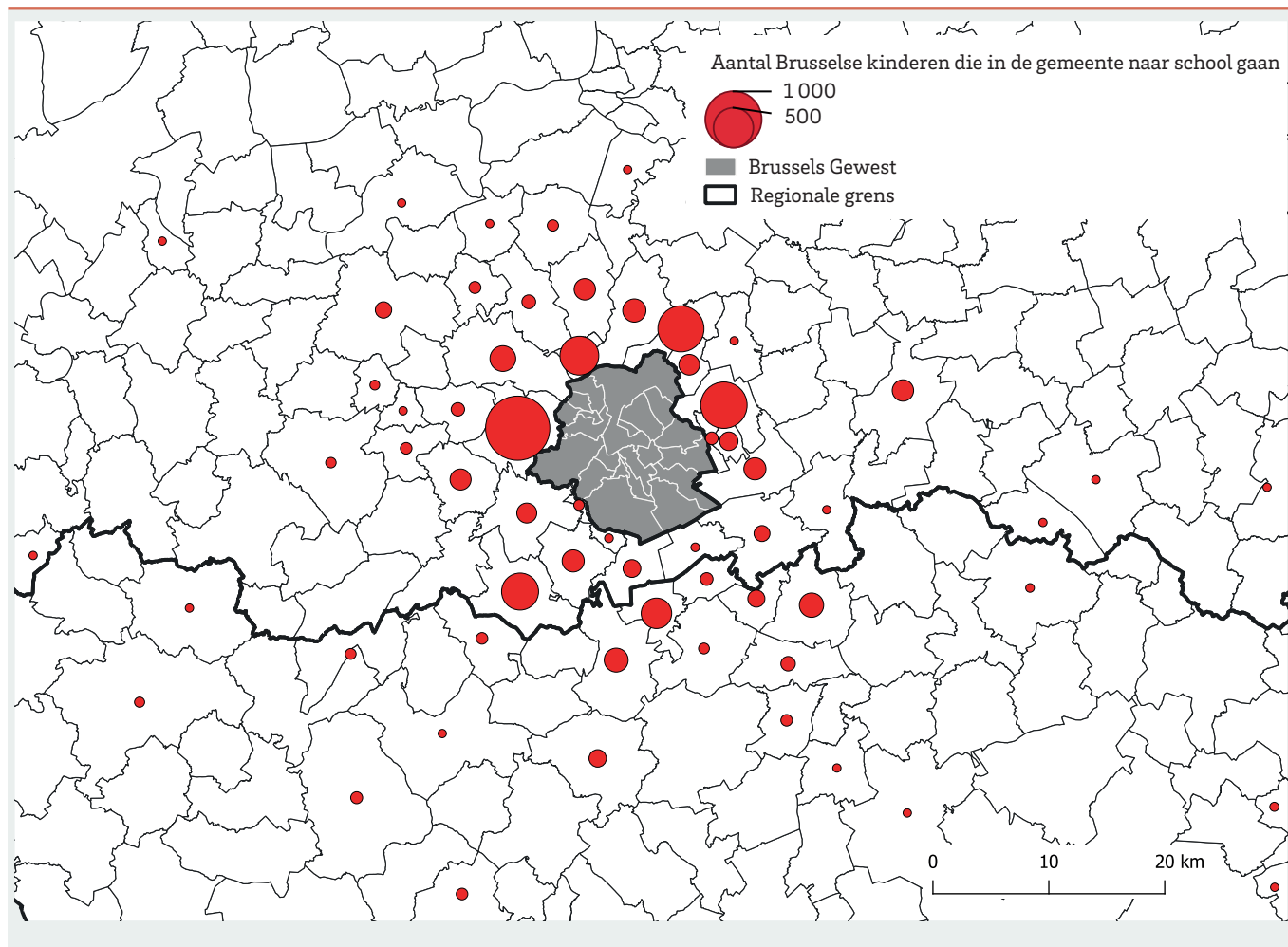
7 AANTAL BETROKKEN BRUSSELSE KINDEREN EN MEDIANE AFSTAND IN VOGELVLUCHT PER GEMEENSCHAP EN DE PLAATS WAAR DE KINDEREN NAAR SCHOOL GAAN

	Aantal kinderen			Afstand in vogelvlucht (km)		
	Internen	Uitstromers	Totaal	Internen	Uitstromers	Totaal
Franse Gemeenschap	175 918	1 792	177 710	1,1	23,1	1,1
Vlaamse Gemeenschap	40 089	6 225	46 314	1,2	7,0	1,5
Totaal	216 007	8 017	224 024	1,1	9,1	1,2

Bron : Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA..

Opmerking: met internen wordt bedoeld op kinderen die in het Brussels Gewest wonen en in het Brussels Gewest naar school gaan.

8 LOCATIE VAN DE PLAATSEN WAAR DE UITSTROMENDE KINDEREN UIT BRUSSEL NAAR SCHOOL GAAN (Cirkels in verhouding tot het aantal betrokken kinderen)

Kaart 8 toont de verdeling van de Brusselse kinderen volgens de plaats waar ze naar school gaan. De meeste Brusselse kinderen die buiten het Gewest naar school gaan, gaan naar gemeenten die grenzen aan het Gewest. Om een Franstalige school buiten het Gewest te vinden, moeten ze noodzakelijkerwijs verder reizen dan om een Nederlandstalige school te vinden.

Analyses per wijk

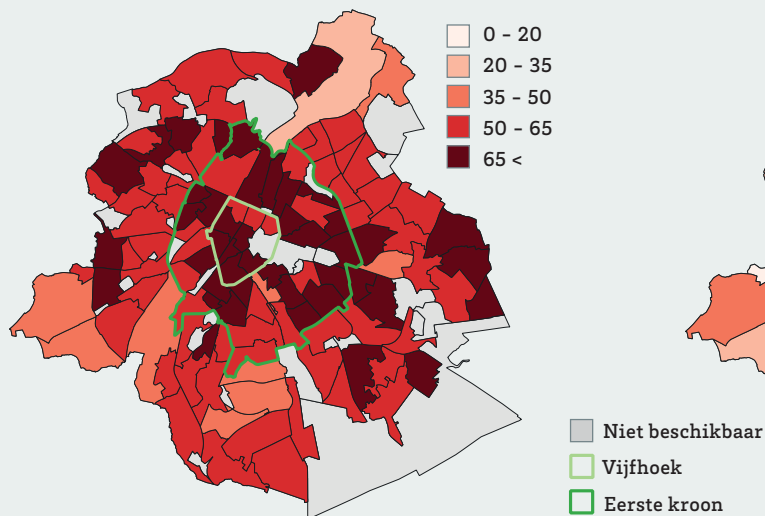
De woon-schoolafstanden die de Brusselse kinderen van hun school scheiden, variëren niet alleen naargelang de studierichting die ze volgen, maar ook naargelang waar ze wonen. De kaarten 9 (kleuteronderwijs), 9 (lager onderwijs) en 9 (secundair onderwijs) (linkerkolom) tonen het aandeel van de Brusselse kinderen uit de wijk van wie de woon-schoolafstand in vogelvlucht minder dan 1 km bedraagt (d.w.z. een afstand die mogelijk te voet afgelegd kan worden – → Kader 2). Van de kleuterschool tot het secundair onderwijs neemt het percentage kinderen dat op minder dan 1 km in vogelvlucht van hun school woont gestaag af. Terwijl in het kleuteronderwijs voor bijna alle wijken geldt dat meer dan 50 % van de kinderen uit de wijk op minder dan 1 km in vogelvlucht naar school gaat, is dit slechts het geval voor één wijk op twee in het lager onderwijs en slechts voor één enkele wijk in het secundair onderwijs. Ruimtelijk gezien is het aandeel kinderen dat minder dan 1 km in vogelvlucht van hun school woont hoger in de centrale wijken (Vijfhoek en eerste kroon), die dichterbevolkt

zijn en profiteren van een compact schoolnetwerk, dan in de tweede kroon.

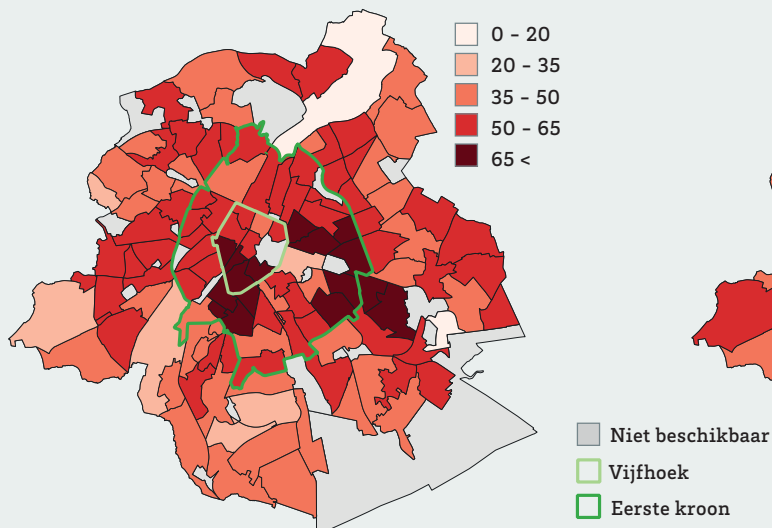
De kaarten 10 (kleuteronderwijs), 10 (lager onderwijs) en 10 (secundair onderwijs) (rechterkolom) tonen het aandeel van de Brusselse kinderen uit de wijk van wie de woon-schoolafstand in vogelvlucht meer dan 4 km bedraagt (d.w.z. een afstand waarop gemotoriseerde verplaatsingen domineren – → Kader 2). Ruimtelijk gezien is er voor het aandeel kinderen dat naar school gaat op meer dan 4 km in vogelvlucht van hun woonplaats een minder groot verschil tussen de centrale wijken en de meer aan de rand gelegen wijken. In het kleuter- en lager onderwijs springt het zuidoostelijke kwadrant eruit met een lager aandeel kinderen dat ver van hun woonplaats naar school gaat. Daarentegen is het percentage kinderen dat naar school gaat op meer dan 4 km afstand gemiddeld hoger ten westen van het Kanaal en in het noorden van Brussel. Het blijft ook hoog in de Vijfhoek en een deel van de eerste kroon. In het secundair onderwijs is het aandeel kinderen dat op meer dan 4 km afstand van hun school woont meer in lijn met een centrum-randgeografie: het aandeel kinderen dat ver van de eigen woonplaats naar school gaat neemt toe vanaf de centrale wijken naar de in de rand gelegen wijken van de tweede kroon. Ook hier is er echter een zekere asymmetrie binnen dit patroon: het aandeel kinderen dat naar school gaat op meer dan 4 km in vogelvlucht van hun woonplaats is over het algemeen hoger in de wijken ten westen van het kanaal en in het noorden van het Gewest.

9 AANDEEL VAN DE BRUSSELSE KINDEREN UIT DE WIJK VAN WIE DE WOON-SCHOOLAFSTAND IN VOGELVLUCHT MINDER DAN 1 KM BEDRAAGT

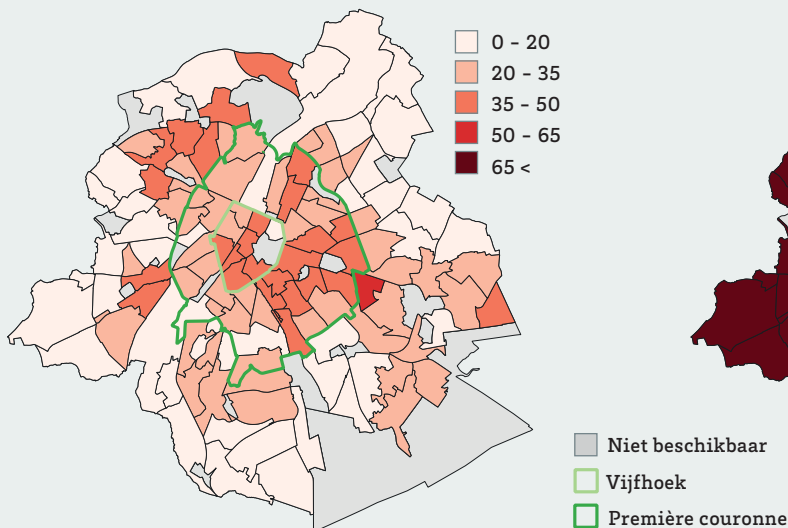
Aandeel kinderen van wie de woon-kleuterschoolafstand in vogelvlucht minder dan 1 km bedraagt (%)

Aandeel kinderen van wie de woon-lagerschoolafstand in vogelvlucht minder dan 1 km bedraagt (%)

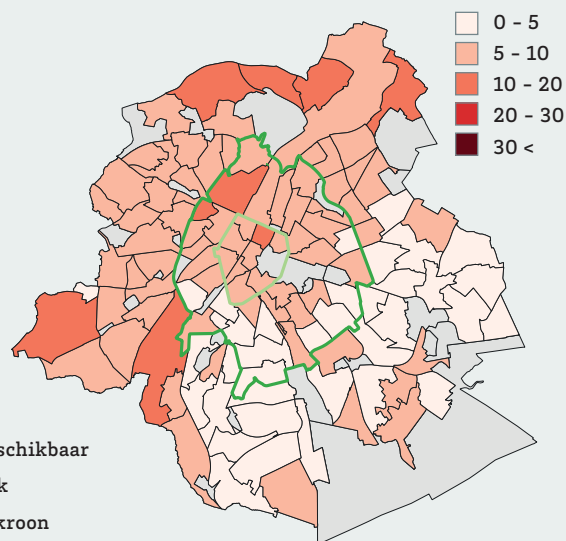

Aandeel kinderen van wie de woon-schoolafstand in het secundair onderwijs in vogelvlucht minder dan 1 km bedraagt (%)

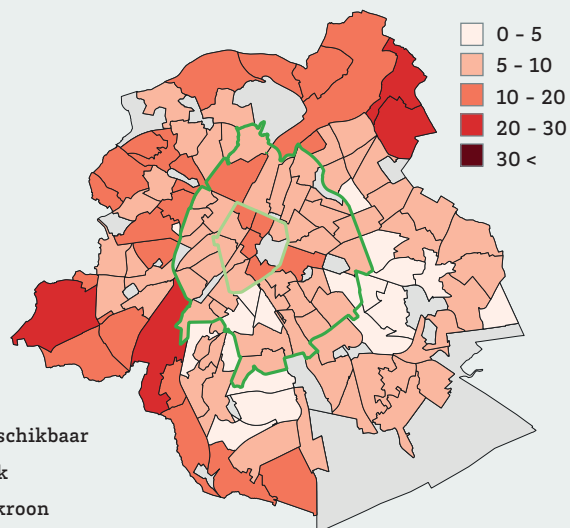

10 AANDEEL VAN DE BRUSSELSE KINDEREN UIT DE WIJK VAN WIE DE WOON-SCHOOLAFSTAND IN VOGELVLUCHT MEER DAN 4 KM BEDRAAGT

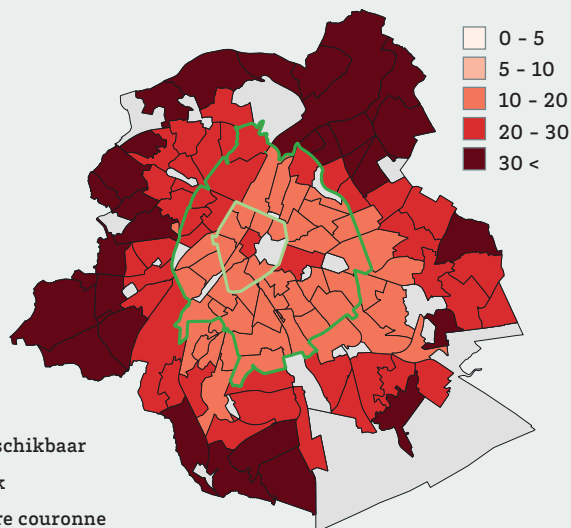
Aandeel kinderen van wie de woon-kleuterschoolafstand in vogelvlucht meer dan 4 km bedraagt (%)

Aandeel kinderen van wie de woon-lagerschoolafstand in vogelvlucht meer dan 4 km bedraagt (%)

Aandeel kinderen van wie de woon-schoolafstand in het secundair onderwijs in vogelvlucht meer dan 4 km bedraagt (%)

3. Welke rol speelt de woon-schoolafstand bij de selectie voor inschrijving?

In scholen waar de vraag naar plaatsen groter is dan het aantal beschikbare plaatsen, worden voorrangscriteria gehanteerd om tussen leerlingen te beslissen. Het woon-schoolafstandscriterium kan dan een rol spelen:

- vanaf het begin, in de prioriteringscriteria
- of, als laatste optie, om te kiezen tussen twee leerlingen met eenzelfde prioriteitsniveau

De situatie is verschillend in het Franstalig en Nederlandstalig onderwijs.

Leerlingen worden geselecteerd voor Nederlandstalige scholen (Vlaamse overheid, 2011) in Brussel op basis van criteria zoals het diploma van de moeder of goede kennis van het Nederlands van een van de ouders. De afstand in vogelvlucht tussen de woonplaats van de leerling en de school wordt in laatste instantie gebruikt om te beslissen tussen twee leerlingen met eenzelfde prioriteitsniveau voor de toewijzing van een vrije plaats in het kleuter- en lager onderwijs, maar niet in het Nederlandstalig secundair onderwijs.

In het Franstalig onderwijs (Ministère de la Communauté française, 2010) zijn er geen regels voor inschrijving in het kleuter- en lager onderwijs. De inschrijving is echter wel gereguleerd voor de toegang tot het eerste secundair. De leerlingen worden ingedeeld volgens een samengestelde index, van hoog naar laag. 3 van de 8 criteria die gebruikt worden om de samengestelde index te berekenen, hebben betrekking op de afstand in vogelvlucht: afstand van de woonplaats tot de lagere school, afstand van de woonplaats tot de secundaire school en afstand van de lagere school tot de secundaire school. De eerste twee afstandscriteria zijn bedoeld om kinderen aan te moedigen zich in te schrijven op een school dicht bij hun woonplaats. Het laatste criterium probeert rekening te houden met een eventuele keuze van de ouders, zoals het kiezen van een school in de buurt van de werkplek (Ryelandt, 2013). Als verschillende leerlingen dezelfde samengestelde index hebben, worden ze van elkaar gescheiden door de sociaaleconomische index van hun wijk en, in laatste instantie, door het criterium van de afstand van de woonplaats tot de secundaire school.

Afstandskwesties spelen dus op verschillende momenten een rol in het selectieproces voor de inschrijving in het Franstalig en Nederlandstalig onderwijs. Het criterium van de woon-schoolafstand beweegt echter altijd in dezelfde richting, wat ouders aanmoedigt om hun kind naar een school dicht bij huis te sturen.

Conclusie

Voor de helft van de kinderen in Brussel is de school op minder dan 1,2 km in vogelvlucht van hun woonplaats gelegen. Dit betekent ook dat voor de andere helft van de Brusselse kinderen de woon-schoolafstand meer dan 1,2 km bedraagt. De woon-schoolmobiliteit strekt zich daarom vaak uit tot ver buiten de wijk waar de kinderen wonen. Zodoende gaat meer dan de helft van de kinderen (55 %) naar een school op meer dan 1 km afstand in vogelvlucht (potentiële loopafstand) en gaat 44 % naar een school op meer dan 2 km afstand (afstand die potentieel met de fiets afgelegd kan worden). Iets meer dan een op de vijf Brusselse

kinderen (22 %) verplaatst zich naar een school die in vogelvlucht op meer dan 4 km ligt, wat afstanden zijn waarop gemotoriseerd vervoer domineert (openbaar vervoer, personenwagen, schoolbussen).

De woon-schoolafstand varieert echter sterk in functie van het onderwijssegment:

- › in het basisonderwijs (→ [Glossarium](#)) blijven de afstanden relatief klein (de meeste kinderen wonen op loopafstand van hun school). Ze nemen echter sterk toe bij de overgang naar het secundair onderwijs. Het schoolaanbod is georganiseerd in een kleiner aantal grotere scholen die verschillende opties en zelfs studierichtingen aanbieden. Als gevolg hiervan worden de afstanden groter (75 % van de kinderen woont op meer dan 1 km van de eigen school, met een mediane afstand van 2 km). Dit komt ook overeen met een grotere autonomie in het verplaatsingsgedrag van de kinderen en, in het bijzonder, meer gebruik van het openbaar vervoer. De overgang naar het technisch en beroepsonderwijs is nadelig voor de afstand die moet worden afgelegd in vergelijking met het algemeen onderwijs. Kleinere schoolpopulaties en een hoge mate van segmentatie in opties betekenen dat er een kleiner specifiek aanbod is.
- › De organisatie van het buitengewoon onderwijs leidt tot zeer lange woon-schoolafstanden: met een mediane afstand van 3,5 km zijn deze afstanden meer dan drie keer zo groot als de afstanden in het gewoon onderwijs. Een deel van de verplaatsingen hier wordt afgelegd met de schoolbus.
- › De woon-schoolafstand is verder ook iets groter in het Nederlandstalig onderwijs dan in het Franstalig onderwijs (mediane afstand van 1,5 km in het Nederlandstalig onderwijs tegenover 1,1 km in het Franstalig onderwijs). Dit is grotendeels te wijten aan het feit dat veel Nederlandstalige kinderen (13 %) naar scholen in de Brusselse rand gaan. Dit fenomeen is daarbij meer uitgesproken in het secundair onderwijs.

Bovendien, omdat het aanbod niet gelijkmatig over het grondgebied is verdeeld, variëren de mediane woon-schoolafstanden bij een gelijkwaardig onderwijsniveau in functie van de wijk waar de kinderen wonen. Over het algemeen leggen kinderen die in de Vijfhoek en de eerste kroon wonen kortere afstanden naar school af dan kinderen in andere wijken van het Gewest. Het aandeel kinderen dat ver van huis naar school gaat, is echter minder consistent met dit centrum-randpatroon. Het aandeel kinderen waarvan de woon-schoolafstand meer dan 4 km bedraagt, kan daardoor ook aanzienlijk zijn in de wijken van de Vijfhoek of de eerste kroon.

Een significant deel van de lange afstanden is het gevolg van de segmentatie van het onderwijs. Zowel in het buitengewoon als in het technisch en beroepsonderwijs betekent de verscheidenheid aan types enerzijds en opties anderzijds dat het relevante aanbod voor de betrokken kinderen kleiner is. In dit opzicht kan de organisatie van het onderwijs niet alleen helpen om de beperkingen die op de kinderen en hun gezinnen wegen, te verkleinen, maar het ook gemakkelijker maken om de mobiliteit en de milieuvervuiling die ermee gepaard gaat, collectief aan te pakken. Bijvoorbeeld door meer kinderen met een handicap in het gewoon onderwijs te integreren of door ervoor te zorgen dat er over het hele grondgebied zoveel mogelijk opties voor het technisch en beroepsonderwijs blijven bestaan.

In het gewoon onderwijs zijn lange afstanden vooral typisch in het secundair onderwijs. Vanuit dit oogpunt kan planning een belangrijke rol spelen in het faciliteren van de verplaatsingen. Hetzij door scholen te vestigen in centraal gelegen gebieden qua bereikbaarheid met het openbaar vervoer, hetzij door de verbindingen zelf te verbeteren, vooral in de tweede kroon of tussen de tweede kroon en de nabijgelegen Brusselse rand.

Bibliografie

- BISA, VAN LAETHEM M., FRANKLIN A., 2016, *Van thuis naar school: herkomst en bestemming van de Brusselse leerlingen*, Focus van het BISA nr. 15.
- BRANDELEER C. & ERMANS T., 2019. Kenmerken en tijdsverdeling van de verplaatsingen naar het werk en de school in Brussel. In: ERMANS T., BRANDELEER C., D'ANDRIMONT C., HUBERT M., MARISSAL P., VANDERMOTTEN C. & WAYENS B., *Analyse van de woon-werk en woon-schoolverplaatsingen met betrekking tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Katernen van het Kenniscentrum van de mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, nr. 6. Brussel Mobiliteit. Brussel: Camille Thiry.
- DRAELANTS H., 2014. Le choix de l'école en Belgique francophone : de l'individualisation à la bureaucratisation? Hypothèses sur les évolutions introduites par la réforme des inscriptions. *Les Cahiers de recherche du Girsef*. Vol. 99, 26 pp.
- D'ANDRIMONT C., MARISSAL P. & WAYENS B., 2019. De woon-schoolverplaatsingen voor het kleuteronderwijs, het lager onderwijs en het secundair onderwijs. In: ERMANS T., BRANDELEER C., D'ANDRIMONT C., HUBERT M., MARISSAL P., VANDERMOTTEN C. & WAYENS B., *Analyse van de woon-werk en woon-schoolverplaatsingen met betrekking tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Katernen van het Kenniscentrum van de mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, nr. 6. Brussel Mobiliteit. Brussel: Camille Thiry.
- FRIANT N., 2015. Choix de l'école et ségrégations scolaires dans un espace local en Belgique francophone. In: *Inégalités éducatives et espaces de vie*. Rennes : s.n. septembre 2015.

- LEBRUN K., HUBERT M., DOBRUSZKES F. & HUYNEN P., 2012. *L'offre de transport à Bruxelles*, Cahiers de l'observatoire de la mobilité de la Région de Bruxelles-Capitale, 2012. Bruxelles : Camille Thiry.
- MINISTÈRE DE LA COMMUNAUTÉ FRANÇAISE, 2010. Décret modifiant le décret du 24 juillet 1997 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, en ce qui concerne les inscriptions en première année du secondaire [online]. 18 mars 2010. Disponible à l'adresse : http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2012032914.
- RYELANDT N., 2013. Les décrets « inscriptions » et « mixité sociale » de la Communauté française. *Courrier hebdomadaire du CRISP*. Vol. 2188-2189, pp. 5-118.
- UFAPEC, 2011. L'enseignement spécialisé : l'élève et son projet de vie. Etude UFAPEC 2011 n°32.11.
- VLAAMSE OVERHEID, 2011. Decreet betreffende het inschrijvingsrecht [online]. 25 novembre 2011. Disponible à l'adresse : https://etaamb.openjustice.be/nl/decreet-van-25-november-2011_n2012035065.html.

Glossarium

Mediaan en kwartielen

De kwartielen zijn de waarden die de woning-schoolafstanden in vier gelijke delen verdelen nadat ze zijn ingedeeld van het kleinste naar het grootste kwartiel. Het eerste kwartiel (Q1) is de afstand waaronder 25 % van de afstanden liggen; het tweede kwartiel, ook bekend als de mediaan, is de afstand waaronder 50 % van de afstanden liggen; het derde kwartiel (Q3) is de afstand waaronder 75 % van de afstanden liggen.

Basisonderwijs

Het basisonderwijs verzamelt het kleuter- en het lager onderwijs.

Noten

1. Dit komt overeen met de situatie op 1 februari voor de Vlaamse Gemeenschap en op 15 januari voor de Franse Gemeenschap van het schooljaar 2021-2022.
2. Alternierend onderwijs niet meegerekend. Zie [Methodologisch kader](#).

WETENSCHAPPELIJKE COÖRDINATIE

Astrid Romain

LEESCOMITÉ

Xavier Dehaibe, Line Jussiant, Vanie Roelandt (BISA), Anne Tréfois (DSSL)

VERANTWOORDELIJKE UITGEFFSTER

Astrid Romain - BISA

©2025 Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Alle rechten voorbehouden